

12 Eylül referandumunu toplum içindeki kutuplaşmayı daha keskin kıldı: evetçiler ve evete karşı olanlar biçiminde. Karşı olanlar hayırı ve boykotu önerenlerdi. Bu son yarışma/çatışma sırasında tarafların siyasi görüşleri, ideolojileri, programları, karakterleri, yakın tarihte veya daha eskilerde yaptıkları veya yapmadıkları ve özellikle açık veya gizli niyetleri çok tartışıldı. Ama bu yaklaşım yaşanan referandum olayının ve hele referandumun lokomotifini olan AKP'nin tarihi rolünü ve önemini açıklamak için yetersizdir. Çünkü uzun süredeki gelişmelerin ağırlığı aktörlerin istekleri ve niyetlerine göre belirlenmiyor; toplumun yaşamında siyasilerin bilinçli eylemleri ve iradeleri dışında bambaşka ve kalıcı olan durumlar oluşabiliyor.

Evete karşı olanların temelde söyledikleri şunlar oldu: AKP'nin önerdiği anayasa değişikliği hem eksiktir, hem samimiyetten yoksundur. AKP gerçekten isteseydi birçok yasal değişikliği yapabilirdi: askeri cuntaların mirasını (örneğin YÖK, seçimlerdeki %10 barajı, bazı antidemokratik yasa ve uygulamaları) pratikte reddedip reformlar yapabilirdi; Kürt sorununda daha cesur ve tutarlı kararlar alabilirdi; demokrasi ve insan hakları konusunda çelişkili mesajlar vermezdi; laiklik konusunda, keza, tereddütler doğuracak laflar etmez dini kullanarak siyaset yapmazdı; tartışmalara açık uygulamalara girişmezdi ve nihayet devlete tam olarak sahip olmak için (bağımsız) yargının ve (tarafsız) ordunun karşısında olmazdı. Bu uygulamalar - hayırcılara göre - AKP'nin bir sivil dikta rejimi peşinde ve muhafazakârdan da öte, taraftarlarına çıkar sağlayan bağınaz İslami ve şer'i bir devlet kurma niyetinde olduğunun kanıtı sayılmıştır. AKP moderniteyi ve demokrasiyi içselleştirmemiştir ve dolayısıyla Türkiye'yi son on yılların kazanımlarından çok gerilere götürmektedir.

Hayırcıların tümü bu görüşlerin bütününe savunmuyor olabilir; bazen AKP'ye yönelen muhalif söylem o denli saldırgan da olmadı. Ama AKP'ye itirazların çoğu buna benzer görüşlerdi. Bu görüşlerin kanıtlanması için de uygulanmalardan örnekler verildi, bu örnekler bu görüşlerin doğruluğunun kanıtı sayıldı. Doğal olarak AKP'liler, yandaşları ve sempatizanları veya en azından bu referandum aşamasında (benim gibi) evetten yana olanlar da bu tezleri çürütmeye yönelik karşı bir söylem geliştirdi. Örnekler münferit olay sayıldı, farklı yorumlandı, abartılı ve kötü niyetli sayıldı; başarılı ve kamu oyu tarafından benimsenen ve desteklenen inisiyatifler hatırlatıldı. Kimin ne denli ikna olduğunu referandumun sonucu göstermektedir.

Ancak ben bu tür aleyhte veya lehte olan bir tartışmanın pek ikna edici olacağına inanmayanlardayım. Tarafların antipati veya sempatileri, korku veya umut ve beklentileri, kişisel çıkar ve aidiyet dürtüleri tartışma argümanlarının ötesindedir. Bu duruma sağrlar diyalogu denmesinin nedeni de budur. Bu tür suçlamalar ve yakıştırmalarla kim kimi ikna edebilir ki? Bu yüzden AKP'nin rolü konusundaki tartışmanın başka bir alanda kaydırılmasının daha anlamlı olacağına inanıyorum. Olaya başka bir açıdan yaklaşmak gerek. AKP için söylenenlerin abartılı, yakışsız ve haksız olduğuna inanıyorum. AKP karşıtı eleştiri genellikle kanıtlanmayan veya

pek inandırıcı olamayan bir eleştiridir. Ama bu eleştiriye cevap vermek ve ithamları çürütmek de olanaksız gibi; çünkü ithamlar AKP'in "niyetleri" ve "çok gizli" gündemi çerçevesinde! Bunlar fobilerimizle, duygularımızla, antipatilerimizle ilgili soyut yakıştırmalar olabilir (olmayabilir de!).

Tartışmayı bu açmazdan çıkarmak gerek. AKP'nin niyeti, bilinç altı, ruh yapısı vb., gündemden çıkmalı ve tarihi rolü tartışılmalıdır. Karşıtlarının eleştirileri kısmen hatta bütünüyle doğru olsa bile AKP'nin siyasi ve tarihi rolü "niyetinden" bağımsızdır. Türkiye'nin bu iktidarla seçtiği rota siyaset dünyasının niyetlerinin aksi yönünde bile olabilir. Örneğin, AKP'nin Avrupa Birliği'nden yana olması Rönesans ve Aydınlanma Avrupasının laik ve pozitivist vizyonunu benimsediğinden değil, dini özgürlüğü (isterseniz siz "şeriat devletini" deyin!) AB ortamında daha kolay elde edeceğine inandığından olabilir. Kürt ve azınlık konularında geçmiş iktidarlara kıyasla "insan hakları" konusunda daha ileri olması bu ilkelere inandığından değil de muhafazakâr bir refleksle Osmanlı'nın millet sistemine daha yakın hissettiğinden olduğunu düşünebiliriz. Askeri vesayete son verme isteği halk egemenliğinden yana olduğundan değil, ordunun, laiklik adına, AKP'ye (ve dinden yana olanlara) karşı olduğundan (veya karşı olduğuna inandığından) olabilir. Parlamento'ya, öteki devlet kurumlarına göre daha fazla önem ve ağırlık vermesi ve seçilmişlere öncelik tanınması da, parlamento tutkusundan değil, kendilerinin şu an seçilmiş bulunduğundan olabilir. Kıbrıs'ta statükoyu ifade eden Denktaş grubuna (ve ordunun eğilimlerine) karşı çıkararak çözüm aramaları, milli duyarlılıklara (milliyetçiliğe, milli saplantılara da diyebilirsiniz) karşı çıkmaları aslında Batı'da müttefik arama çabası olarak görebilirsiniz. Komşularla (Ermenistan, Yunanistan, Irak, İran, Suriye, Rusya ile) daha iyi ilişkiler kurma çabaları muhaliflerine karşı daha güçlü hissetmek için başka cepheleri kapatma uğraşı olsun isterseniz. Yargının (367 tipi) yerleşmiş gücünü kırma çabası da bağımsız yargı istediğinden değil kendi çıkarı için olabilir. Yani kısacası, niyetler hiç de masum olmayabilir.

Ama AKP'nin tarihi rolü, belki de bu niyetlerin tersine, Türkiye'yi daha çağdaş kılma rolüdür: askeri ve bürokrasi vesayeti geriliyor, halk iradesi temel oluyor, ülke Batı dünyasına entegre oluyor. Ve paradoksal bir biçimde bu yolu açan sosyal demokrat olan (olması gereken) CHP değil muhafazakârlar yapıyor. Karşılarında ise kendilerine sol, ilerici, demokrat, çağdaş diyenler bulunuyor. Olaya bu açıdan bakınca niyetler tartışmasının anlamı da azalıyor, hatta kalmıyor. AKP'nin niyeti ikincildir. Şu an çağdaş bir ülke isteyenlerin umudu muhalefette değildir. Tuhaf bir durumdur bu; garabetin müsebbibi de çağdaşlık yolunu on yıllarca seçmemiş olan öteki siyasi güçlerdir. Halkın büyük bir oranı bu durumu sezmektedir.

AKP'nin muhalifleri eleştirilerini gerçek dünyadan soyutlayarak hayali kötü bir geleceğe kaydırılmışlardır demek istiyorum. Belki birileriniz, "bu gidişin sonunda, uzun sürede ne olur?" diye soracaktır. Bu konuda Keynes gibi düşünüyorum: "In the long run we are all dead!". [\[1\]](#)

*

---

[1] Ekonomik krizden çıkmak için önerdiklerine karşı çıkan ve “yaptıkların kısa vadede iyi olabilir ama uzun vadede ne olacak?” diyen hasımlarına J.M. Keynes'in verdiği müstehzi cevaptır: “Uzun vadede hepimiz ölmüş olacağız!”